

YENGIL SANOATDA TRIKOTAJ BUYUMLARINING ISHLAB CHIQRISH TEXNOLOGIYASI

Madatova Feruza

*Farg'ona imkoniyatlari cheklangan shaxslar uchun
ixtisoslashtirilgan kasb-hunar maktabi Ta'lim ustasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Yengil sanoatda trikotaj buyumlarining ishlab chiqarish texnologiyasi mavzusida fikirlar yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *yengil sanoat, ustki kiyimlar, trikotaj, assortiment, kimyoviy, kompleks, tolalar*

Bugungi zamonaviy raqamlashtirish zamonida yengil sanoatning jadal va barqaror rivojlanishini ta'minlash, mahalliy xom ashyoni chuqur qayta ishlash orqali birinchi navbatda tashqi bozorlarda raqobatbardosh bo'lgan yuqori qo'shilgan qiymatga ega to'qimachilik, tikuv-trikotaj, charm-poyabzal va mo'ynachilik mahsulotlari ishlab chiqarishni kengroq tashkil qilish va kengaytirish, shuningdek, salohiyatli, tajribali xorijiy investorlar jalb qilinishi rejalashtirilmoqda.

Bugungi kunda Respublikamizda tikuvchilik va yengil sanoat rivojlanishi uchun katta imkoniyatlar yaratib berishga qodir tabiiy xomashyo resurslari mavjud.

Ushbu resurslardan foydalanib ip, ipak va trikotaj matolardan yuqori sifatli va raqobatbardosh tikuv va trikotaj buyumlarini ishlab chiqarish davlatimiz iqtisodiyotining yetakchi yo'nalishlaridan biridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 16 sentyabrdagi "Engil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4453 sonli Qarorida O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali yarim tayyor charmni olib chiqishda 2021 yilning 1 yanvaridan boshlab eksport qilinadigan mahsulot qiymatining 10 foizi miqdorida yig'im undirilishi va O'zbekiston Respublikasi bojxona chegarasi orqali paxta ip-kalavasi va trikotaj matoni olib chiqishda 2021 yil 1 yanvardan boshlab olib chiqiladigan har bir kilogramm ip-kalava uchun 0,01 AQSh dollari, 2022 yil 1 yanvardan olib chiqiladigan har bir kilogramm ip-kalava va trikotaj mato uchun 0,05 AQSh dollari, 2023 yil 1 yanvardan — 0,1 AQSh dollari, 2025 yil 1 yanvardan — 0,2 AQSh dollari miqdorida yig'im undirilishi belgilab qo'yilgan [1].

Yuqori sifatli tikuv va trikotaj buyumlarini loyihalash, ishlab chiqarish va murakkab jarayonni yo'lga qo'yishga qodir malakali kadrlarni tayyorlash muhim vazifalardan biridir. Bu omil kadrlar tayyorlash milliy dasturida uzluksiz ta'limning mazmun va mohiyat yo'nalishini belgilovchi strategik ahamiyatga ega vazifa sifatida belgilangan. O'zbekistonda to'qimachilik va yengil sanoatni rivojlantirish uchun katta

miqdorda tabiiy xom – ashyo resurslari mavjud. Ushbu resurslardan tayyor mahsulotlar ishlab chiqarilib, avvalo ichki bozorimizni to'ldirib, so'ngra sifatli va

raqobatbardosh mahsulotlar, buyumlar bilan jahon bozoriga chiqish Respublikamizning iqtisodiyotining yetakchi yo'nalishlaridan biridir. [1]

Assortiment inglizcha «kompleks» yoki «to'plam» ma'nosini bildiradi. Sanoatda ishlab chiqarilayotgan trikotaj matolari ikki guruhga bo'linadi ichki kiyimlar va ustki kiyimlar uchun. Birinchi guruhga kiruvchi trikotaj matolar erkaklar va bolalar ko'ylaklari, ichki ishtonlari, ichki ko'ylaklari, issiq ko'ylaklar, ayollar ichki kiyimlari, sport kostyumlari, ikkinchi guruhdagilari esa jaket, ko'ylak, kostyum, palto, kurtka va hokazo buyumlarni tayyorlashda ishlatiladi. Trikotaj matolarining avfzalligi ularning mayinligi, ishqalanishga chidamliligi va yuqori qayishqoqligidadir. Trikotaj matolardan tikilgan kiyimni kiyib yurish o'ta qulay hisoblanadi. Ularning burmabopligi, g'ijimlanmasligi, issiqni saqlash qobiliyati va gigiyenik xususiyatlari juda yaxshi.

Shuning bilan birga ayrim trikotaj matolarning cho'ziluvchanligi va chetlarining buralishi ularni bichish va tikish jarayonlarini qiyinlashtiradi. Ayrim trikotaj matolari yuvilganda va hatto kimyoviy tozalashda ham bo'ylamasiga kirishadi, eniga esa kengayadi. Shu tufayli trikotajdan tikilgan ayrim buyumlar o'z shaklini tez yo'qotadi. Ichki kiyimlarni tikish uchun bo'ylamasiga va ko'ndalangiga shakllangan matolar ishlatiladi. Mayka, ishton, sport kiyimlari uchun bu matolar paxta tolali ipdan

glad o'rilishida ishlab chiqariladi. Yuqori sifatli sport buyumlari uchun katta qayishqoqlikka ega bo'lgan lastik o'rilishidagi matolar qo'llaniladi. Bu buyumlar lavsan tolali hajmdor iplardan tayyorlanadi. Issiq saqlovchi ichki kiyimlar uchun paxta tolali iplar, nitron va viskoza aralashmasidan olingan iplardan o'rilgan, sirtiga tuk chiqarilgan.

Ayollar ichki kiyimlarini tikish uchun kimyoviy kompleks iplardan triko-sukno, triko-sharme, to'rsimon triko-sukno o'rilishdagi trikotaj matolari qo'llaniladi. Bu matolardan tikilgan buyumlar shaklini ancha yaxshi saqlaydi. Bolalar ichki kiyimlarini tayyorlash uchun paxta tolali iplardan tukli o'rilishdagi matolardan foydalaniladi. [2]

Trikotaj matolarning navini aniqlash tartibi boshqa matolarnikidan farq qiladi. Dastavval ishlab chiqariladi, so'ng laboratoriya sinovlarini o'tkazib, sifat ko'rsatkichlarini aniqlanadi. Bunda trikotaj matoning fizik-mexanik ko'rsatkichlari, rangining mustahkamligi va tashqi ko'rinishdagi nuqsonlar bor-yo'qligi aniqlanadi. Amaliyot sinovlarini o'tkazish uchun mato to'dasidan 5 foiz to'p ajratib olinadi. To'plarning soni beshtadan kam bo'lmasligi kerak. Har to'pdan ikki xil namuna qirqib olinadi. Birini sinab matoning namligi aniqlanadi. Ikkinchisi boshqa xususiyatlarni aniqlash uchun ishlatiladi. Trikotaj matolarning namligi katta ahamiyatga ega. Birinchidan, matoning xususiyatlari uning namligiga bog'liq bo'ladi. Ikkinchidan, trikotaj matolari massa bo'yicha qabul qilingani tufayli ularning namligi ham hisobga olinishi lozim.

Ozirgi kunda matolarning namlik va boshqa xususiyatlarining ko'rsatkichlari standart yoki texnik sharoitlarda belgilangan me'yorlardan kam bo'lmasligi lozim. Rang bo'yog'ining mustahkamligi bo'yicha trikotaj matolari oddiy mustahkam va maxsus

mustahkam bo'yalgan bo'ladi. Turli ta'sirlarda bo'yoqning mustahkamligi 3 ball bilan baholansa, u mato oddiy bo'yoqli, 3—4 ball bilan baholansa, mustahkam bo'yoqli matolarga kiradi, 4—5 ball bilan baholansa, maxsus mustahkam bo'yoqli matolarga kiradi. Tashqi ko'rinishdagi nuqsonlar trikotaj matoni hosil qiluvchi ipning sifati past bo'lgani tufayli, trikotaj mashinalari nosozlanishi va ignalar singani sababli hamda pardoqlash jarayonlarini buzilishi natijasida paydo bo'ladi. Shu nuqsonlarga ko'ra matolar: I va II navli bo'ladi. Birinchi navli matolarda ko'z bilan sezilmaydigan nuqsonlar bo'lishiga yo'l qo'yiladi. Ikkinchi navli matolarda ma'lum o'lchovli, ko'zga ko'rinarli va qo'pol ko'rinadigan nuqsonlar bo'lishi mumkin. Nuqsonlarning ko'zga ko'rinarliliigi va qo'pol ko'rinishining darajasi etalonlar bilan solishtirib aniqlanadi. Bir kvadrat metrغا teng bo'lgan matoning yuzasidagi nuqsonlar soni uchtdan ko'p bo'lishi mumkin emas. Trikotaj matolarning navi to'pi bo'ylab emas, uning massasiga nisbatan tasdiqlanadi. Nuqsonlarning turi va soniga ko'ra mato to'pidagi birinchi, ikkinchi navlarga va yaroqsizlikka to'g'ri keladigan yuzalari aniqlanadi. Keyin birinchi, ikkinchi navli va yaroqsizlikka to'g'ri keladigan yuza massalarining matoning yuza zichligiga nisbati aniqlanadi.[3]

Respublikamizda to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini yanada rivojlantirish uchun zaruriy huquqiy baza va qulay sharoitlar shakllantirilgan va ishlab chiqarish hajmini oshirish imkonini beruvchi qo'shimcha mablag'lar jalb etish, ishlab chiqarish jarayonini diversifikatsiya qilishga katta e'tibor qaratilgan.

Yengil sanoat korxonalarida sifatni boshqarish mexanizmini takomillashtirish, xususan, tarmoq korxonalarida «Sifatni boshqarish va monitoring qilish» bo'yicha Ishchi guruhning tarkibi va vazifalarini takomillashtirish borasida ishlar olib borilmoqda.

Bugungi kunda yengil sanoat tarmoqlari jadal rivojlanib bormoqda. Bu tarmoqlarda xususiy sektorning tashabbuslari va yangi loyihalarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha barcha choralar ko'rilmogda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 16 sentyabrdagi "Yengil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4453 sonli Qarori.

2. Olimboyev E.SH, va boshqalar . Trikotaj matolarining tuzilishi va tahlili Toshkent. 2003.

3. Olimboyev E.SH, -To'qima tuzilish nazaryasi - Toshkent. 2005.

4. Mahkamov S.M., Azimova U.S. —Metrologiya va standartlashtirish asoslari. Toshkent. 2006.

5. S.U.Po'latova «Trikotaj buyumlarini konstruksiyalash va modellashtirish». T. «Turon-iqbol»2006.

6. M.Sh.Jabborova. —Tikuvchilik texnologiyasi T., O'zbekiston, 1994 yil

7. <https://cyberleninka.ru/article/n/respublika-yengil-sanoat-korxonalarining-faoliyati-va-ekosport-salohiyati>
8. S.U.Pulatova. USTKI KIYIMNI TIKISH TEXNOLOGIYASI. "TURON NASHRIYOT" Toshkent – 2021
9. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(3), 49-57.
10. Горовик, А. А., & Турсунов, Х. Х. У. (2020). Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере Scratch. Universum: технические науки, (8-1 (77)), 27-29.
11. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). TA'LIM TIZIMIDA KO'ZI OJIZ O'QUVCHILARNI INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANIDA O'QITISH TEXNOLOGIYALAR. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.
12. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.
13. Hamidullo o'g'li, Tursunov Hojiakbar, and Boymuratov Erkin Kamolovich. "IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH TAJRIBASI." Scientific Impulse 1.7 (2023): 648-653.